

LÁZÁR ISTVÁN DÁVID

Levél vagy királytükör?

Francesco Petrarca: *Rerum senilium libri 14, 1*

Francesco Petrarcanak viszonylag gyakori módszere, hogy különböző műfajú írásait beilleszti levelezésgyűjteményeibe, illetve néhány értekezését, invektíváját az ajánlásban terjedelmes levélnek nevezi. Ez a Rerum senilium libri 14. könyvének első levele esetében is így van. A műfaj kérdése azért is érdekes és fontos, mivel Petrarca szövege valóban olvasható és értelmezhető akár levélként, akár királytükörként. A különböző olvasatok létjogosultságát mutatja az a tény is, hogy a levél önállóan is megjelent nyomtatásban De re publica optime administranda címmel. A tanulmányban ennek az írásnak az elemzésére kerül sor.

Kulcsszavak: királytükör, epistola, Rerum senilium libri, műfajok keveredése

Francesco Petrarca írásai között gyakran találkozunk olyan szövegekkel, amelyeknek műfaja nem áll összhangban azzal, amire az adott mű címe alapján gondolhatnánk. Úgy is mondhatnánk, hogy Petrarca szereti mondanivalóját más műfaj „köntösébe” öltöztetni. A *De sui ipsius et multorum ignorantia*¹ többnyire az invektívák közé szokás sorolni, ugyanakkor egyben a szerző egyik legjelentősebb morálfilozófiai értekezése is. Az *Invective contra medicum*² már a címe szerint is *invectiva*, azonban egyben értekezés is az *arsok* hierarchiájáról, filozófiai és költészetelméleti kérdésekről. A *Rerum familiarium libri*³ számos darabja sem csupán *epistola*, mint ahogyan például a 24. könyv első levele sem, amely a gyakran tárgyalt *antiquis illustrioribus*-levélcsoportot vezeti be. Ebben Petrarca hosszasan értekezik az idő múlásáról, annak feltartóztatathat-

¹ Modern kiadása FENZI (1992), magyarul LÁZÁR (2003).

² Modern kiadása BAUSI (2005), magyarul LÁZÁR (2021).

³ BOSCO et al. (1992).

lanságáról. Nem véletlenül: többek között az idő természetének elemzésével teszi áthidalhatóvá a saját és ókori levelezőpartnereinek kora közötti évszázadokat. A *Familiars* egészét tekintve is számos olvasat jelenik meg a szakirodalomban. Előfordul például olyan értelmezés, miszerint morálfilozófiai írás,⁴ mivel e művében a felvetett kérdéseket (pl. öregség, ideális államforma) elméleti nézőpontból is szemléli; naplóregényként⁵ is definiálják, valamint „levelezéseposzként”;⁶ nemrégiben pedig önálló könyv jelent meg, amely gondosan megtervezett önéletrajzként⁷ határozza meg.⁸

Amint a fenti példákban is látszik, az életmű számos darabjának műfaji besorolása egyáltalán nem egyértelmű. Annak a kérdésnek a megválaszolására, hogy a különböző műfajok keveredése Petrarca részéről mennyire volt szándékos, illetve hogy mennyire érvényesíti és alkalmazza az alkotás során azt a *Posteritatis*⁹ megfogalmazott és gyakran idézett kijelentését, miszerint ő költő és morálfilozófus, ebben a tanulmányban nem vállalkozom. Mindenesetre megjegyzendőnek tartom, hogy Petrarca számos írása egyszerre több műfajba is sorolható, és ennek következtében többféle olvasatuk is lehetséges.

Az előbbieken említett írások közé sorolható a *Rerum senilium libri* 14. könyvének¹⁰ első levele is, amely Francesco da Carrarához,¹¹ Padova urához, Petrarca barátjához és támogatójához szól, és a témamegjelölése szerint a tartalma a következő: „milyennek kell lennie annak, aki az államot irányítja”.¹² Témájával kapcsolatban a következőt jegyzi meg: „Jól

⁴ Ld. többek között DOTTI (1992), különösen 390–395.

⁵ LENGYEL (2011: 9).

⁶ MAZZOTTA (2018).

⁷ ANTOGNINI (2008).

⁸ Igen terjedelmes részt szentel Petrarcának K. A. E. ENENKEL is a korszak önéletrajzírásával foglalkozó monográfiájában: ENENKEL (2008).

⁹ VILLANI (1990).

¹⁰ Modern kiadása RIZZO–BERTÉ (2006–2019). A műre a továbbiakban *Sen.* rövidítéssel hivatkozom.

¹¹ Francesco da Carrara (1325–1393) 1350-től nagybátyjával, majd 1355-től egyedül uralkodott Padovában. Élete során több-kevesebb sikerrel igyekezett a város uralmát kiterjeszteni. Petrarca neki ajánlotta *De viris illustribus* című művét, valamint élete utolsó éveit a tőle kapott birtokon töltötte a város közelében, Arquàban.

¹² *Sen.* 14, 1, 27: *Qualis esse debeat, qui rem publicam regit.*

tudom, hogy ezzel [a témával] könyveket lehetne megtölteni, én azonban meglegszem azzal, hogy ezt az egyetlen *levelet* szentelem ennek.”¹³ A szerző tehát egyértelműen levélnek nevezi ezt az írását, habár jól tudjuk, több terjedelmes értekezését nevezi – talán retorikus szerénykedéssel – hosszúra nyúlt, „túlírt” episztolának.¹⁴ A másik műfaj, amit a témamegjelölés sugall, a királytükör. S hogy ez a műfajmegjelölés is érvényes, azt maga Petrarca jelenti ki *expressis verbis*: „Most teljesítem, amit ígértem, és kifejtem, hogy milyenek kell lennie a haza irányítójának, hogy ebben mint egy *tükörben* szemügyre vedd magad, és örülj, ha olyannak látszol benne [...] amilyenek leírlak.”¹⁵

Azt, hogy a szöveg értelmezhető királytükörként, jól jelzi még az a tény is, hogy a későbbi szövegkiadásokban többször is kiemelték a levélgyűjteményből, sőt önálló könyvként is napvilágot látott, pl. 1602-ben Bernben *De re publica administranda liber* címmel, amelyet együtt jelentettek meg a *Rerum senilium libri 4, 1*-gyel, ez utóbbit *De officio et virtutibus imperatoris liber* címmel.¹⁶

Tehát szövegszerűen igazolható, hogy műfaji besorolásként mind a levél, mind a királytükör érvényes lehet a szerző szerint is. Annak érdekében, hogy a tanulmány címében feltett kérdésre megkíséreljünk választ adni – ha egyáltalán lehetséges és szükséges –, érdemes röviden áttekinteni az írás tartalmát, szerkezetét.

Petrarca a levelét egy hosszú, retorikus *captatio benevolentiae*-vel kezdi. Ennek kiindulópontja az, hogy Francesco da Carrara szelíden korholta amiatt, hogy régen nem írt már neki, holott Petrarca sok híres és kevésbé híres emberrel folytat élénk levelezést. Szerzőnk elismeri ugyan a szemrehányás jogosságát, azonban azzal védekezik, hogy zavarban volt, nem tudta, hogyan is kezdhetne neki a levélírásnak. A címzett családja ugyanis hosszú ideje már annyi jótéteményben részesítette,

¹³ *Sen. 14, 1, 27: Quo impleri libros posse non sum nescius, ego epistolam implese contentus ero.* (Kiemelés tőlem: L.I.D.)

¹⁴ Többek között a már említett *De sui ipsius et multorum ignorantiát* is.

¹⁵ *Sen. 14, 1, 35: Nunc peragam quod promisi: et qualis esse debeat patrie rector, expediam, ut hoc velut in speculo tete intuens, ubi te talem videris, qualem dico [...] gaudeas.* (Kiemelés tőlem: L.I.D.)

¹⁶ Francisci Petrarchae v. c., *De republica optime administranda liber, eiusdem De officio et virtutibus imperatoris liber*, Bernae, 1602.

hogy ezt írásával semmiképpen nem tudja viszonzni. Kézenfekvő lenne, ha Francesco da Carrara dicsőítését írná meg, ráadásul ez többeknek is szokása, azonban ez sem járható út, ugyanis a dicséret könnyen hízelgessé fajulhat, illetve gyakran előfordul, hogy valaki a korábban általa dicsőített személyről negatív ítéletet mond.

Ezen a ponton Petrarca kissé hosszabb kitérőt tesz, részletesen beszél az általa egyébként magasztalt Ciceróról, akit az állhatatlanság mintaképeként mutat be, hiszen a politikai változásoktól függően egykor dicsőített barátait és szövetségeseit a későbbiekben válogatott szidalmakkal illette. Fájdalmasan jegyzi meg: „Vonakodva mondom ezeket az általam szeretett jelentős férfiúról, de jobban szeretem és fontosabbnak tartom az igazságot.”¹⁷

A kitérő után ismét a dicsőítés lehetőségét mérlegeli. Azért sem járható ez az út számára, mert ő sokkal alkalmasabb a hibák, a hiányosságok feltárására és bemutatására, mint a dicséretre. Francesco da Carrara esetében azonban – habár ő sem mentes a hibáktól, hiszen egyetlen ember sem az – szinte kizárólag dicséretre méltó dolgokról eshetne szó, az elenyészően kevés kivetnivalót pedig már közölte vele korábban, négy szemközt.

Petrarca ezen a ponton megállapítja, hogy a címzett élettörténetét sem beszélheti el hosszasan, hiszen nem akar a hízelgés bűnébe esni, ráadásul közismert tényekről beszélhetne csupán. Így a továbbiakban a *preteritio* retorikai eszközét alkalmazva mondja el röviden Francesco da Carrara életének addigi fontosabb eseményeit, történéseit.

Apja halála után nagyon ifjú korában került Padova élére,¹⁸ azonban ezt a nehéz helyzetet olyan körülményekkel, érett, megfontolt cselekvéssel kezelte, hogy nem törtek ki zavargások a városban, a hatalomváltás nyugalmasan ment végbe. A közügyeket olyan sikeresen intézte, hogy alattvalói számára jólétet és biztonságot teremtett. A dinasztikus kapcsolatokat is erősítette azzal, hogy lányait sikeresen házasította ki.¹⁹ Si-

¹⁷ *Sen. 14, 1, 12: Invitus de dilecto michi viro maximo hec loquor, sed dilectior et maior est veritas.*

¹⁸ 1350-ben, 25 éves korában.

¹⁹ Három lánya volt, akiknek házassága révén jelentős uralkodóházakkal került rokoni kapcsolatba.

kereit és a város jólétét látva a környező városok polgárai is arra vágytak, hogy ő legyen az uralkodójuk. Padovát megerősítette, erődöket építtetett, majd a rákényszerített háborút méltányos békekötéssel zárta le.²⁰ Általános elismerés övezi, még az ellenfelei is kiváló uralkodónak tartják. A felsoroltak egyértelműen jelzik: Francesco da Carrarának nincs szüksége dicsőítésre, hiszen eredményei, tettei magukért beszélnek.

Petrarca itt „bevallja”, hogy a fentiek fényében tulajdonképpen nincs mondanivalója, de szégyellné, ha elhallgatna, ezért arról fog beszélni, ami éppen az eszébe jutott, nevezetesen arról, hogy „milyennek kell lennie annak az embernek, akinek a hazájával való törődés jutott osztályrészül”,²¹ vagyis az ideális uralkodó tulajdonságairól fog értekezni. Nem azért teszi mindezt, mintha a címzett nem lenne tisztában kötelességeivel és nem teljesítené azokat kiválóan, hanem azért, mert az uralkodói erények számbavétele az erényekben való kitartásra buzdít.

Petrarca gondolatmenetét Cicero *De re publica* című műve 6. könyvének, vagyis a *Somnium Scipionis*nak közismert és gyakran idézett részével indítja.²² Ebben az ifjabb Scipio Africanust nagyapja azzal lelkesíti az önzetlen közéleti cselekvésre, hogy közli vele: az állam érdekében cselekvő, hazájukat megvédő, azt gyarapító vezetők jutalma az, hogy a földi életüket követően visszatérnek az égbe, ahol az örökkévalóságban gondtalanul, boldogan élnek majd. Petrarca megjegyzi, hogy ez az elképzelés annak ellenére, hogy pogány filozófustól származik, egyáltalán nem ellentétes a keresztény felfogással, így Francesco da Carrara is reménykedhet abban, hogy erényes, tevékeny életutat követően üdvözülhet. Ennek a minden ember számára kívánatos célnak az eléréséhez ad tanácsokat a következőkben Petrarca.

Az állam vezetőjének mindenekelőtt arra kell törekednie, hogy a dérek polgárok szeressék, és ne féljenek tőle, azonban a kártékony embe-

²⁰ Velencével 1373. augusztus 4-én kötött számára nem igazán előnyös békét.

²¹ *Sen. 14, 1, 27: qualis esse debeat cui sue patrie cura commissa est.*

²² *Cic. Somn. 6, 13: Quo sis, Africane, alacrior ad tutandam rem publicam, sic habeto: omnibus qui patriam conservaverint adiuerint auxerint, certum esse in celo diffinitum locum, ubi beati evo sempiterno fruuntur. Nichil est enim illi principi deo qui omnem mundum regit, quod quidem in terris fiat acceptius, quam concilia cetusque hominum iure sociati, que civitates appellantur. Harum rectores det conservatores hinc profecti huc revertuntur.*

rek igenis féljenek. Ennek eléréséhez a legfontosabb az igazságosság erényének gyakorlása. A szeretet és a félelem nem fér össze, az az uralkodó, akitől félnek, nem lehet biztonságban. Számos antik példát sorol fel arra, hogy a zsarnokok folyamatos rettegésben éltek, hiszen alattvalóik meggyűlöltek őket. Érvényes tehát a Macrobiustól származó mondat: „Szükségképpen sok embertől kell félnie annak, akitől sokan félnek.”²³ Iulius Caesar végzete azonban látszólag ellentmond az eddigieknek, hiszen közismert volt *clementiája*, hogy az őt ért sérelmeket nemcsak figyelmen kívül hagyta, de teljesen el is felejtette, korábbi ellenfeleinek nagyvonalúan megbocsátott, mégis összeesküdtek ellene és meggyilkolták. Mivel idézett mégis elő akkora gyűlöletet, amely végül a pusztulásához vezetett? Petrarca szerint ennek oka mérhetetlen hiúsága és hatalomvágya volt, amelyet a köztársaságpártiak nem voltak képesek elviselni.

Felmerül tehát a kérdés, hogy ha Caesar sem tudta megóvni magát, hogyan érhetik el az uralkodók, hogy szeressék őket. Seneca egyszerű tanácsát kell szem előtt tartaniuk: „ha azt akarod, hogy szeressenek, szeress.”²⁴ De milyen szeretetről is van szó? Petrarca megemlíti, hogy a rómaiaknál az egyik legfőbb kitüntető cím a *pater patriae* volt. Olyan szeretet elérésére kell tehát törekednie az uralkodónak, amelyet a családfő iránt tanúsítanak a családtagok, s amelynek része a tisztelet is. Fontos azonban, hogy a szeretet kölcsönös legyen, és az uralkodó jóindulattal viseltessen az alattvalói iránt.

Ezt követően ismét az antikvitásból vett példákkal illusztrálja állításait. Számos császár életét mutatja be, elsősorban Suetonius császáréletrajzai és a *Historia Augusta* alapján. A példák mind azt igazolják, hogy a császárok halála összhangban volt életükkel: azok, akiket szerettek, békében, természetes úton távoztak az élők sorából, az alattvalók hatalmas veszteséget éreztek, azok azonban, akik életmódjukkal gyűlöletessé tették magukat, erőszakos halált szenvedtek el.

Ezen a ponton Petrarca visszatér a *iustitia* fogalmának körülírásához, és arra a megállapításra jut – immáron nem antik, hanem keresz-

²³ Macrobius. *Sat.* 2, 7, 4: *Necesse est multos timeat quem multi timent.*

²⁴ Seneca. *Ep.* 9, 6: *Si vis amari, ama.*

tény szerzőkre támaszkodva érvelésében²⁵ –, hogy a *iustitia* a *misericordiával* azonosítható. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az erőszakos bűncselekményeket elkövetők mentesülhetnének a büntetés alól, hiszen a parttalanul alkalmazott könyörületesség valójában *crudelitas*.

Az igazságosság mellett egy másik tulajdonság, amellyel ki lehet érdemelni a polgárok szeretetét, a *beneficentia*. Ebben a részben Petrarca konkrét, gyakorlatias tanácsokat ad arra vonatkozóan, hogy a *beneficus* uralkodónak mit kell tennie népe jólétének érdekében, sőt Francesco da Carrarához *ad hominem* is szól, különböző intézkedések megtételét javasolja Padova területén. A *beneficentia* jelen esetben tehát építkezéseket jelent. Felhívja az uralkodó figyelmét arra, hogy az utak építése, karbantartása békeidőben ugyanolyan fontos, mint háborúban a várost védő falak jó állapotának megőrzése.

Ezt követően egy kevésbé fontosnak tűnő probléma megoldását kéri az uralkodótól, nevezetesen, hogy intézkedjen annak érdekében, hogy a városában ne kószálhassanak szabadon a sertések. Ez a látvány méltatlan Padovához, sérti a város tekintélyét, hiszen olyan várossal van szó, amelyet régebben alapítottak, mint Rómát.²⁶

Feladatként határozza meg a továbbiakban Francesco da Carrara számára a környékbeli mocsarak lecsapolását. Nem megvalósíthatatlan vállalkozásról van szó, hiszen közel a tenger, és a terület arra lejt. Úgy gondolja, hogy ennek a költségeihez a polgárok is szívesen hozzájárulnak.²⁷

Az uralkodó kötelességeihez tartozik még a gondos és takarékos gazdálkodás is. Nem szabad tékozlónak lennie, úgy kell a gazdasági ügyekben eljárnia, mintha számadással tartozna kiadásairól. Augustus és Vespasianus példáját kell szem előtt tartania, akik gondoskodtak a nép jólétéről, és ha szükséges volt, segítségükre is siettek. Felhívja Francesco da Carrara figyelmét arra, hogy bár Padova bővében van a terményeknek olyannyira, hogy más városoknak is segítséget tud nyújtani, érdemes előre felkészülnie egy esetlegesen bekövetkező nehéz

²⁵ Amb. *De ob. Theod.* 26.

²⁶ Verg. *A.* 1, 242–249.

²⁷ Volt már erre példa. Ennek alátámasztására Petrarca Macrobiust idézi: Macrobius *Sat.* 2, 4, 24.

helyzetre, látványos, ám felesleges ünnepekre, cirkuszi játékokra ne költjön még akkor sem, ha ezzel népszerűséget is szerezne. Anyagi terheket pedig csak a legvégső esetben rójon a népre, és ekkor is járjon elől jó példával: saját vagyonából is tegyen felajánlást.

Ezt követően felsorol néhány tulajdonságot, amelyek alkalmasak a szeretet elnyerésére. Ezek: az együttérzés, a vigasztalás, közemberek meglátogatása, beszélgetés velük. Ezek ellentétei, de legfőképpen a kegyetlenség és a kapzsiság gyűlöletet idéznek elő. Ez utóbbiaktól természetesen teljes mértékben mentes a levél címzettje.

A következő részben a vágyak természetéről értekezik Petrarca. A vágyak mindenkit érintenek, önmagukban nem ártalmasak, de a bűnös vágyakat meg kell fékezni, mert kielégíthetetlenek, közülük is leginkább a kapzsiság ilyen. Csupán az erény és a jó hírnév iránti vágyat nem kell háttérbe szorítani. A vágyak bemutatásának kapcsán az uralkodás nehézségei közül az udvari emberek, az uralkodó bizalmasainak kiválasztását taglalja részletesen. Nagyon oda kell figyelnie az uralkodónak arra, hogy közvetlen környezetében csak becsületes emberek legyenek, mivel ellenkező esetben hatalomvágyuk révén a „fejére nőhetnek”. Bizalmasaik kiválasztásában még a legkiválóbb római császárok, mint például Marcus Aurelius is tévedtek. Francesco da Carrara jogosan vethetné fel, hogy tulajdonképpen hálátlanság (*ingratitude*) a támogatóival, bizalmasaival szemben, ha nem ismeri el érdemeiket. Petrarca azonban pontosít: a derék embereket meg kell ugyan jutalmaznia, de azt is egyértelművé kell tennie, hogy környezetében mindenki kizárólag tőle függ. A Példabeszédek könyvéből vett idézettel támasztja alá állítását: „Ne szolgáltsd ki méltóságodat idegeneknek.”²⁸ A nép sem szereti, ha több hatalmasságtól kell tartania, számukra ennél még a kegyetlen uralkodó is jobb. Itt Petrarca megjegyzi, hogy ezt a kérdést nem fejti ki bővebben, mivel az előző évben, személyes találkozásukkor hosszasan beszélgettek a témáról.

A következő kifejtendő tulajdonság a barátság lenne, ám erről nem kell sokat beszélnie, hiszen a címzett ennek az erénynek a gyakorlásában is kimagasló, ráadásul a témának Cicero egy külön művet szentelt.²⁹

²⁸ Péld 5,9.

²⁹ *Laelius de amicitia*.

A keresztény ember számára a szilárd barátság alapja Krisztus, de még a pogány filozófusok szerint sem létezik igaz barátság bölcsesség és erény nélkül.

Mondandója végéhez közeledve Petrarca megjegyzi, hogy a továbbiakban már arról beszél, ami éppen eszébe jut – természetesen ez is retorikai fogás az olvasó esetlegesen lankadó figyelmének felkeltésére. Mivel az előzőekben a barátok egymás iránti bőkezűségéről volt szó, ennek az erénynek a vizsgálatával folytatja gondolatmenetét. Jellemzően azok iránt szoktak bőkezűek lenni az emberek, akik egyébként is jelentős anyagi javakkal rendelkeznek. Az uralkodók esetében ez helytelen gyakorlat, inkább a szűkölködőket kellene segíteni. Ez a megállapítás alkalmat ad Petrarcának arra, hogy jelezze: a címzettnek ez ügyben sincs szüksége figyelmeztetésre, hiszen rendszerint így cselekszik.

A következőkben tárgyalt erények az alázatosság (*humilitas*) és a nemeslelkűség (*magnanimitas*). Petrarca kifejti, hogy bár látszólag egymásnak ellentmondó tulajdonságok, valójában nem így van, a *magnanimitas*nak előfeltétele a *humilitas*, vagyis csak az lehet méltó az állam vezetésére, aki nem gőgös, azaz rendelkezik a *humilitas* erényével. Ez a morálfilozófiai gondolatmenet juttatja arra a következtetésre, hogy akik gőgösek, azok tulajdonképpen önbizalomhiányban szenvednek. Számos ókori példát sorol fel, császárokat, akik istenként tiszteltették magukat már életükben. Ezzel szemben a valóban nagy formátumú uralkodók, mint például Augustus, megnyilatkozásaikban nem használtak *pluralis maiestatis*, és nem szerették, ha *dominus*nak szólították őket. Ez utóbbiak példáját követi Francesco da Carrara is, aki szinte „kényszerből” uralkodik, közvetlen és szerény – tehát ismét nincs szükség Petrarca figyelmeztetésére, buzdítására.

A (sarkalatos) erények közül a *modestiát*³⁰ (mértékletesség) tárgyalja a következőkben. Az előző erényekhez kapcsolódva, példákkal alátámasztva kiemeli, hogy a pompakedvelő fejedelmek rossz példát mutatnak a közembereknek, mivel azok őket akarják utánozni, ellenben az igazán jelentős uralkodók (pl. Augustus és Hannibál) külső megjelenése, öltözete egyszerű volt. Francesco da Carrara ebben is a helyes utat követi.

³⁰ Petrarca – úgy tűnik, következetesen – a *modestia* szót használja a megszokott *temperantia* helyett.

A továbbiakban felhívja a figyelmet arra, hogy kiemelkedő tehetségű férfiakkal kell körülvennie magát a jó uralkodónak, ám nemcsak olyanokkal, akik katonai erényekben kiemelkedőek, hanem a tudományokban, műveltségben egyaránt – ahogyan azt a címzett is teszi.

Írásának befejező szakaszában Petrarca arról beszél, hogy eredeti szándéka szerint arra buzdította volna Francesco da Carrarát, hogy javítsa ki alattvalóinak erkölcsi hibáit, azonban belátja, hogy ennek teljesítése lehetetlen. Ezért egyetlen, Padovában nagyon elterjedt szokás megszüntetésére kéri. Megfigyelte, hogy a városban nagyon jellemző, hogy mind a nemes, mind a közrendű asszonyok, ha valaki meghal, a közterületeken is hangosan jajveszékelnek és sírnak. Úgy véli, a gyász nyilvános és túlzó megnyilvánulásai nem illenek a városhoz, ezért javasolja a szokás betiltását.

A fenti rövid tartalmi ismertetésből – úgy gondolom – kiderül, hogy Petrarca a királytükörök hagyományos tematikájának megfelelően a nagyon szélesen értelmezett igazságosságból kiindulva felsorolja és jellemzi a teológiai és sarkalatos erényeket, mint amelyeknek meg kell lenniük az ideális uralkodóban. Szokásához híven számos – elsősorban az antikvitásból vett – példával illusztrálja mondandóját. Argumentációjának különlegessége, hogy nem csupán pozitív példákat említ, hanem bemutatja azt is, hogy az erények hiánya, vagy a velük ellentétes bűnök milyen következményekkel járnak. Azzal pedig, hogy a gazdasággal kapcsolatos kérdéseket is hangsúlyosan tárgyalja, véleményem szerint ugyancsak eltér a királytükörök hagyományos tematikájától. A napi történések, problémák – mint például a sertések garázdálkodása Padovában, a gyásznak a nyugalmat megzavaró hangos és látványos megnyilvánulásai, találkozásai és beszélgetései Francesco da Carrarával – tárgyalása inkább az *epistola* műfajára jellemző momentumok.

Mindezek arra engednek következtetni, hogy Petrarca írása nem levél *vagy* királytükör, hanem levél *és* királytükör. Ezen túlmenően azonban – úgy vélem – nem hagyható figyelmen kívül még egy mozzanat. A levél bevezető szakaszában, a *captatio benevolentiae*-ben Petrarca hosszasan méltatja a címzettet, továbbá minden egyes erény tárgyalása során hangsúlyosan megemlíti, hogy Francesco da Carrara rendelkezik az adott erénnyel és gyakorolja is azt. Megítélésem szerint bármennyire

határozottan kijelenti több alkalommal is Petrarca, hogy jelleme nem alkalmas a dicsőítésre, és nem is szándékozik azt írni, a *Rerum senilium libri 14, 1* valójában egy jól álcázott *laudatio*, vagyis dicsőítő beszéd.

Források

- BAUSI 2005 F. BAUSI (a cura di), *Francesco Petrarca: Invective contra medicum. Invectiva contra quendam magni status hominem sed nullius scientiae aut virtutis*, Firenze, 2005.
- BOSCO et al. 1992 U. BOSCO et al., *Francesco Petrarca: Opere. Canzoniere. Trionfi. Familiarium rerum libri*, Firenze, 1992.
- FENZI 1992 E. FENZI (a cura di), *Francesco Petrarca: De sui ipsius et multorum ignorantia. Della mia ignoranza e di quella di molti altri*, Milano, 1992.
- LÁZÁR 2003 LÁZÁR I. D. (ford.), *Francesco Petrarca: De sui ipsius et multorum ignorantia. Önmagam és sokak tudatlanságáról*, Szeged, 2003.
- LÁZÁR 2021 LÁZÁR I. D. (ford.), *Francesco Petrarca: Invective contra medicum. Invektívák egy orvos ellen*, Szeged, 2021.
- RIZZO–BERTÉ 2006–2019 S. RIZZO – M. BERTÉ F. (a cura di), *Francesco Petrarca: Res seniles*, Vol. 1–5, Firenze, 2006–2019.
- VILLANI 1990 G. VILLANI (a cura di), *F. Petrarca: Lettera ai posteri*, Roma – Salerno, 1990.

Felhasznált irodalom

- ANTOGNINI 2008 R. ANTOGNINI, *Il progetto autobiografico delle Familiars di Petrarca*, Milano, 2008.
- DOTTI 1992 U. DOTTI, *Vita di Petrarca*, Roma, 1992.
- ENENKEL 2008 K. A. E. ENENKEL, *Die Erfindung des Menschen (Die Autobiographik des frühneuzeitlichen Humanismus von Petrarca bis Lipsius)*, Berlin – New York, 2008.
- LENGYEL 2011 LENGYEL R., *Petrarca a lélekvezető*, doktori értekezés, kézirat, Szeged, 2011.
- MAZZOTTA 2018 G. F. MAZZOTTA, *Petrarca „levelezéseposza”*, in: V. Kirkham – A. Maggi (szerk.) – Lengyel R. et al. (ford.), *Petrarca. Kalauz az életműhöz*, Budapest, 2018.

Letter or Mirror for Princes?

Francis Petrarch's *Rerum senilium libri 14, 1*

It is a relatively common practice of Francis Petrarch to include his writings of various genres in his letter collections or to refer to some of his treatises and invectives as

voluminous letters in his dedications. The same applies to the first letter of Book XIV of Rerum senilium libri. The question of genre is also interesting and important since Petrarch's text can indeed be read and interpreted either as a letter or as a mirror for princes. The fact that the letter was published independently under the title De re publica optime administranda shows the validity of the different readings. The lecture will analyse this writing.

Keywords: mirror for princes, epistle, *Rerum senilium libri*, mixture of genres